

Vergilius, *Aeneis*, VII, 59-80
Een waaier van vertalingen

Publius Virgilius Maroos Wercken. In Nederduitsch dicht Vertaelt door J. V. Vondel
(t'Amsterdam, 1660)

Midden in het hof en de hofkapelle stont een heilige lauwerboom, menigh jaer uit godtvruchtigheit in eere gehouden. Men zeit dat Latinus haer vader zelf, toen hy eerst het slot bouwde, dezen boom vondt, Febus toewijdde, en de bouwtroepen Laurentijners naer dien lauwer noemde, op wiens top een dicke zwarm byen (ick verhael wat wonders) onvoorziens uit de lucht al brommende quam neder zitten, en bleef met de beenen onderling aen elckanderen gevlochten, aen den groenen tack vast hangen. Terstont riep de Waerzegger: wy zien eenen uitheemschen man aekomen, en een menighte uit het zelve geweste dit zelve gewest zoeken, en op den hoogen burgh heerschen. Behalve dit, terwijl Lavinie, de maeght, neffens heuren vader staende, het altaer met heur kuische tortsen ontstack, zoo scheenze de vlam, 't is schrickelijck, in ' hangende hair te vatten; al het hoofcieraet in ' vier te branden, dat het kraeckte; de koningklijke vlechten te blaken; de kroon van gesteente glinsterende te blaecken: en in roock en gloet gestelt, oock het gansche hof in lichten brant te zetten. Dit wert voor wat groots en een schrickelijck wonder aengezien: want men spelde dat haer een doorluchtige naem en groot geluck beschoren was; doch dit den volcke een grooten krijgh aenkondighde.

Vergilius' Aeneis. Metrisch vertaald door Dr. J. L. Chaillet (Amsterdam, 1901)

Midden in 't hooge paleis, in het binnenste, stond een laurierboom,
Talrijke jaren gespaard uit vereering, en heilig van loover,
Welken, gevonden bij 't stichten der veste, de oude Latinus
Zelf (zoo meldde de sage) aan Phoebus Apollo gewijd had,
Waarvan hij ook voor de stichters den naam Laurentijnen ontleende.
Diens kruin (wonder te zeggen!) bezette een talrijke schare
Bijen, met ruischend gegons door den helderen hemel getrokken;
Welke, de pooten te zamen en onder elkander gestrengeld,
Plotseling zich hechtten als zwerm aan een tak, die met loover bedekt was.
Daadlijk verklaarde de ziener: "Ik zie, dat een man uit den vreemde
Nadert en tevens een schare, die komt uit dezelfde gewesten,
Ook diens richting vervolgt en den staf zwaait, hoog in de veste."
Daarna, toen hij het outer ontstak met den heiligen fakkel,
Toen zich de kuische Lavinia naast haren vader geplaatst had,
Scheen z', o gruwel!, de vlam met heur hangende haren te vatten,
Zoodat heur haartooi gansch door de knappende vlammen verbrand werd,

't Koninklijk hoofdhaar vlamde, de kroon, die van edelgesteente
 Flonkerde, gloeide, en 't scheen, dat zij zelve in 't rossige schijnsel
 Rookend gehuld, ook 't gansche paleis toen zette in vuurgloed.
 Doch dit gold voor een huiveringwekkend en wonderlijk teeken;
 Want men verkondde, dat zij zou stralen door roem en door grootheid,
 Doch dat een woedende strijd aan het volk door het wonder voorspeld werd.

De Aeneis van P. Vergilius Maro. Vertaald door Dr. J. J. Terwen. Verlucht door Nico Baak (Amsterdam, 1929)

In het paleis en temidden van rijzige hallen bevond zich,
 Heilig van loof, veel jaren uit vreeze gespaard, een laurierboom,
 Dien, zoo luidt het verhaal, zelf vader Latinus, terwijl hij
 Legde den grond tot den burg, er gevonden en Phoebus gewijd had;
 Ja, naar welken vervolgens zijn volk hij Laurenten vernoemde.
 Hiervan - wonder te zeggen! - bezetttten het hoogste der loofkroon,
 Met een vervaarlijk gegons doorklievend den helderen aether,
 Bijen, tot massa verdicht, en met pooten geknoopt aan elkander,
 Eensklaps hangend als tros aan een sierlijk gebladerden boomtak.
 Dadelijk kondde de priester: "We zien, hoe 'n man uit den vreemde
 Herwaarts komt, en een stoet neêrstrijkt uit de eigene streken
 Hier in de eigene streek, en er heerscht op de rijzige burgvest."
 Verder, terwijl aan de zijde des konings zijn maagdelijke dochter
 Toefde, Lavinia, brandend op 't outer het heilige pijnhout,
 Wee! daar schijnen de vlammen te grijpen den weeldrigen haardos,
 Schijnt het of heel haar tooi vlamt op in een knettrenden vuurgloed;
 Zie, daar blaakt het, het vorstelijk haar! daar blaakt ze, de fraaie
 Kroon, met juweelen gesierd; de prinses spreidt zelve, gehuld in
 Rook en in rossige vlammen, den brand het geheele paleis door.
 Machtigen indruk maakte de vreeslijke wonderverschijning:
 Immers men spelde, dat zelf ze tot roemvol leven bestemd was,
 Doch daartegen den volke verkondde geweldigen oorlog.

Vergilius, Aeneis, vertaald door M.A. Schwartz (Haarlem, 1959)

Een laurierboom stond midden in de binnenhof van het hoge paleis, heilig van loof, vele jaren
 uit eerbied gespaard, door vader Latinus gevonden toen hij de burcht daar stichtte en door
 hem aan Phoebus gewijd; die boom had zijn naam gegeven aan het Laurentisch volk. Een
 dichte zwerm bijen (wonderlijk om te verhalen), met luid gezoem vliegend door de heldere
 hemel, bezette de top van die boom en met de pootjes innig verstrengeld hing die zwerm daar
 plotseling aan een loofrijke tak. Dadelijk sprak de ziener: "Wij zien dat een held uit den

vreemde nadert en een leger komt van dezelfde kant naar dezelfde plaats en heerst op de hoge burcht." Bovendien, toen de maagd Lavinia stond naast haar vader en met heilige fakkels het altaar deed branden, zag men - o gruwel! - dat de vlammen haar lange haren grepen en de haartooi geheel verbrandde in het knetterend vuur. In vlammen stond haar koninklijk haar, de kroon met edelstenen versierd. Zij werd in rook en rossige vlammen gehuld en zij sproeide de brand door het ganse paleis. Dit gold als een vreemd en huiveringwekkend wonder. Men voorspelde dat zij zelf beroemd zou worden door faam en bestemming, maar dat dit voor het volk een grote oorlog beduidde.

Publius Vergilius Maro, *Aeneïs*, in Nederlandse verzen nagevolgd door Dr. A. Rutgers van der Loeff (Amsterdam, 1965)

Daar stond op 'n binnenplaats van 't hoog paleis
 een heilige laurierboom die jarenlang
 met religieuze eerbied was gespaard.
 Latinus had hem - zei men - daar gevonden,
 gewijd aan Phoebus en zijn volk naardien
Laurentes met een nieuwe naam genoemd.
 Een bijenzwerm - o, wonder! - vloog met luid
 gegons de lucht door tot die lauwertop
 en bleef er hangen aan een groene tak,
 de pootjes vastgestrengeld door elkaar.
 Onmiddlijk riep een ziener: " 'n Vreemdeling
 komt aan. Een leger zoekt ons van die kant.
 Ik zie het heersen boven op de burg."
 En toen prinses Lavinia een keer,
 het altaarvuur verzorgend, naast de vorst,
 haar vader, stond, geraakt' - o, schrik! - heur haar
 in brand, heur hoofdtooi met kleinoed versierd:
 zij scheen, gehuld in rosse rook, een vlam
 door heel 't paleis te strooien om zich heen.
 Dat gold als 'n ijslijk, wonderbaar gezicht;
 want haar voorspelde het een roemrijk lot,
 maar 't volk een zware oorlog.

P. Vergilius Maro, *Aeneis* 7-12. Vertaald en ingeleid door Anton van Wilderode (Brugge, 1973)

Te midden van de hoge burchtgebouwen
 en van de binnenhof stond een laurierboom
 met heilig loof bedekt en al die jaren

met religieuze huivering bejegend:
 die had, vertelde men, vader Latinus
 toen hij de eerste nederzetting stichtte
 daar aangetroffen en hem hoogstpersoonlijk
 aan Phoebus toegewijd; die boom had tevens
 aan het Laurentisch volk zijn naam gegeven.
 Het is een vreemd vertelsel: een zwerm bijen
 tezaamgeklit en onder krachtig gonzen
 bewegend door de wolkeloze hemel,
 ging op de kruin van de laurierboom zitten
 en hing daar onverwacht aan het gebladert,
 de pootjes innig in elkaar verstrengeld.
 Onmiddellijk verklaarde toen de ziener:
 "Ik zie een held die uit de vreemde nadert,
 een leger van dezelfde kant af komend
 en naar dezelfde plaats toe zich bewegen,
 ik zie hen heersen op de hoge burchtplaats!"
 Wat meer is, toen Lavinia, de dochter
 van vorst Latinus, naast haar vader staande
 met heilige fakkels het altaar deed branden,
 zag men - afgrijselijk! - dat daar de vlammen
 haar lange haren grepen en de vlechten
 in 't knisperende vuur totaal verschroeiden.
 In vlammen stond haar koninklijke kapsel,
 in vlammen ook de kroon vol edelstenen.
 Zij scheen, gehuld in rood en rossig schijnsel,
 de brand door alle zalen om te dragen.
 Dit gold sindsdien als een schrikwekkend wonder
 en vreselijk om zien! Want de auguren
 voorspelden dat zij zelf beroemd zou worden
 door faam en voorbeschikking van de goden,
 maar dat het volk volgens dit wonderteken
 een vreselijke oorlog stond te wachten.

Vergilius, *Aeneis*, Een bloemlezing uit de twaalf boeken, ingeleid, toegelicht en vertaald door Eddy De Laet (Antwerpen - Amsterdam, 1979)

Op de hooggelegen binnenplaats midden in het paleis stond een laurierboom met heilig loof. Uit heilige vrees was hij jarenlang gespaard gebleven, omdat de eerbiedwaardige Latinus zelf, naar men vertelde, hem had aangetroffen bij het leggen van de grondvesten van het paleis. Hij had hem aan Phoebus gewijd. Men vertelde dat Latinus de kolonisten hiernaar de naam Laurentijnen had gegeven.

In de kruin van deze boom was een dichte zwerm bijen neergestreken - wonderlijk om te vertellen - die met zeer luid gegons door de heldere lucht vlogen. Met de pootjes door elkaar gestrengeld hing die zwerm opeens aan een loofrijke tak. Dadelijk daarop zei een ziener: 'Ik zie een man uit den vreemde aankomen en uit dezelfde richting als de bijen komt een leger naar dezelfde plek en het maakt zich meester van de top van de citadel.'

Bovendien deed zich het volgende voor. Toen het meisje Lavinia aan de zijde van haar vader met de heilige fakkels het vuur op de altaren ontstak, zag men - een godgeklaagd gebeuren! - haar lange haren vuur vatten en haar hele haartooi in knetterende vlammen opgaan; haar koninklijke haren en haar kroon van opmerkelijk schone edelstenen werden een prooi van de vlammen. Dan werd zijzelf in walmende, rosgele vlammen gehuld en ze verspreidde het vuur door het hele paleis. Dit werd waarlijk als een angstaanjagend en wonderlijk voorteken beschouwd. En men voorspelde dat zij beroemd zou zijn doordat over haar levenslot met bewondering gesproken zou worden; maar voor haar volk zou zij een grote oorlog ontketenen.

Vergilius, *Aeneis*, vertaald door Piet Schrijvers (Groningen, 1996)

Midden in de diepe paleistuin stond een laurierboom,
 vele jaren uit heilige schroom in ere gehouden,
 die - zo ging het verhaal - door vader Latinus gevonden
 tijdens de bouw van de burcht, aan god Apollo gewijd was;
 naar die boom had het volk de naam 'Laurentijnen' gekregen.
 Door de heldere lucht was een dichte zwerm van bijen
 hevig gonzend aan komen vliegen en was neergestreken
 in de top van die boom en hing met verstrengelde pootjes
 als een wonderbaarlijke tros aan een bloeiende boomtak.
 Een ziener gaf meteen een verklaring: 'Een vreemde zal komen,
 uit een zelfde richting nadert een zwerm, op weg
 naar dezelfde plaats om hoog op de top van de burcht te heersen.'
 Verder, toen koning Latinus op het altaar fakkels ontstak
 en prinses Lavinia, zijn dochter, naast hem was komen staan,
 schenen haar lange haren door de gloed te worden gegrepen,
 heel haar gewaad werd verbrand door een knetterend vuur - zo leek het;
 gruwelijk!, het haar van de maagd vatte vlam, haar kroon met juwelen
 ontvlamde; dan wordt zij gehuld in een rokende, rossige lichtglan
 en door het hele paleis verspreidt zich een regen van vonken.
 Het verhaal van dit huiveringwekkende, wonderbaarlijke voorval
 heeft zich verbreid. Er werd haar voorspeld dat zij beroemd zou leven,
 maar dat het volk een hevige oorlog zou moeten verwachten.

Vergilius, *Het verhaal van Aeneas*, vertaald en toegelicht door M. d'Hane-Scheltema (Amsterdam, 2000)

Zo stond er een laurierboom in de hof van het paleis,
 geheiligd om zijn loof, uit eerbied jarenlang gekoesterd.
 Vader Latinus had hem zelf daar aangetroffen - zegt men -
 toen hij zijn stad ging stichten, en aan Phoebus toegewijd,
 en ook zijn volk ernaar vernoemd: inwoners van Laurentum.
 De kruin ervan werd door een bijenzwerm met luid gezoem
 vanuit de held're lucht bezocht - een wonderbaarlijk voorval -
 en dicht bezet; met wriemelpootjes aan elkaar gehaakt
 hing daar opeens een dikke tros hoog aan een groene boomtak.
 De ziener sprak direct: 'Ik zie een buitenlanders die
 hier bij ons komt, zijn leger nadert uit dezelfde richting
 tot bij dezelfde plek, hij vestigt zich hoog op de burcht.'
 En meer nog: toen de vader 'n altaarvuur met reine fakkels
 ontstak, terwijl Lavinia, zijn dochter, naast hem stond,
 zag men - o onheil! - hoe het vuur haar lange lokken aanviel:
 haar hele hoofdtooi schroeide in knisperende vlammen weg.
 Daar stond zij, de prinses, met brandend haar, haar kroon met parels
 gloeide, waarna zij door een wolk van rook en rosse gloed
 omringd werd, en het hele huis van vuur liet vonken.
 Natuurlijk sprak men van een huiv'ringwekkend wonder; ook
 de zieners zongen dat haarzelf een rijk en roemvol leven
 voorspeld werd, maar haar volk een zware oorlog stond te wachten.

Publius Vergilius Maro, *Aeneïs*. *Heldendicht over Aeneas*. Vertaling in hexameters door Henk Schoonhoven (Bussum, 2003)

Midden in 't hoge complex van gebouwen stond een laurierboom,
 heilig van lover en sinds vele jaren angstvallig behouden;
 zelf had (zo zei men) de waarde Latinus deze gevonden
 bij de bouw van zijn burcht en hij had hem gewijd aan Apollo,
 en daarnaar de bewoners de naam 'Laurentijnen' gegeven.
 Onder geweldig gezoem ('t is wonderlijk om te vertellen)
 zette een dichte zwerm bijen, gevlogen door 't heldere luchtruim,
 zich in de top van zijn kruin; met de pootjes innig verstrengeld
 hing de tros daar onverwachts aan een loofrijke boomtak.
 Dadelijk sprak de ziener: "We zien, dat een man uit den vreemde
 aankomt, dat er een groep uit dezelfde richting op weg is
 in dezelfde richting en hoog op de burcht heerschappij voert."
 Voorts, toen Lavinia 't altaar eerbiedig ontstak met de fakkel
 en het meisje vlak naast haar vader stond, zag men (afschuwelijk!)
 dat haar lange haren vlam vatten en heel haar hoofdtooi

onder geknetter van vlammen verbrandde: in brand stond het hoofdhaar
van de prinses, in brand stond haar kroon met de pracht van juwelen.
Daarna zag men, dat zij in rook en in geelrode lichtglans
werd gehuld en in 't hele paleis de vonken verspreidde.
Dit werd verteld als een huiveringwekkend en wonderlijk schouwspel:
zelf (zo voorspelde men) zou ze door roem en bestemming befaamd zijn,
maar voor haar volk zou dit een voorspelling van oorlogsgeweld zijn.

Jan Papy
Leuven, 11 september 2013.